

TÖRTÉNETI LAPOK.

FELELŐS SZERKESZTŐ
K. PAPP MIKLÓS.

Megjelenik minden vasárnap. — Előfizetési ár: Félévre 6 f. Egész évre 12. f. — Szerkesztőségi iroda
Lyceumi nyomda. — Kiadó hivatal: Gr. Teleki Domokos ház nagypiacz.

B. WESSELÉNYI MIKLÓS HÜTLENSÉGI BŰNPERE.

Közl: **Jakab Elek.**

(Folytatás.)

III.

ELSŐ BIRÓSÁGI ITÉLET ALPERES TILTAKOZÁSA TÁRGYÁBAN.

1837. Esztend. Április 13-kán

Itéltetett.

z 1790-ik cikkelynél és Ulászló 11-ik Decretuma 3-ik cikkelyén alapuló szakadatlan gyakorlatnál, de magánál e jelen büntető ügy természeténél fogva is az alperes által közbe tett ítéletiltásnak helye nincs; — egyébaránt pedig a C.) és D.) alatti tanuvallatásoknak a pert előadó Itélő-Mester által eszközendő meghitelesítése — fennhagyatván az alperes részére azután is a tanuk ellen tehető kifogások — elhatároztatik.

Az alperes, miután Verbőczy 2-ik Részének 66-ik czimje szerint a hivateltenség bűnében azon módon kellekik pört folytatni, mint más capitalis ítéletekben, a 2-ik Rész 75-ik czimje, valamint Ulászló I-ső könyvének 57-ik és Mátyás VI-ik könyve 16-ik cikkjei szerint pedig Repulsionak is lenne ottan helye; — az 1618. 65. cikk szerint továbbá a rendes és rendkívüli perekben is lenne két Prohibita engedve, — de az 1601. Eszt.

35-ik cikk 2. pontjánál fogva a rendes törvény útja lenne megállapítva, — sőt az 1723-ik Eszt. 5-ik cikk is egyedül a rendes törvény útját követni rendelné, — az Ulászló 11-ik Törvényének 3-ik cikkje továbbá a rendes törvény útját ki nem zárná, — s az 1790. Eszt. 56-ik cikk az 1715-ik 7-ik által elvont eféle pört rendes birájának visszaadná, — ezen nem reménylett ítéletet feljebb vittnek nyilatkoztatja.

Pro Fisco.

Hogy ezen másolat a maga eredetijével mindenekben megegyező legyen, ezennel bizonyítom. Pesten 1837-ik évi Sz. György hava 18-án

BODOGH KÁROLY, a
Tett. Kir. Itélő Tábla
hites Jegyzője.

Pro Fisco Regio A. Ea, quae juris sunt, reservat.

A felperes kir. Fiscusért: A vádlevél abbéli kitétele, hogy az alperes nemes Szathmár vármegyének 1834-ik esztendei

Deczember 9-én tartott közgyűlésében a köz csend és bátorság megzavarására célzó és status elleni lázító beszédet mondott, legyen, tökéletesen bebizonyosodik a C.) és D.) betűk alatt foglalt, s a 7-ik, 13-ik, 23-ik, 25-ik rendbelieken kívül már annak rendje szerint meghitelesített tanúk vallásából; bizonyosodik nevezetesen azon gonosz rágalmasz, melylyel az alperes minden tiszteletet félretéve, a Hármas Könyv II-ik része 3-ik címje szerint a koronás fejedelem személyétől el nem választható kormányt vakmerően illetni semminek tartotta, és azt, annak törvényes méltóságát lealacsonyító rágalmaszával gyűlöletessé tenni, az országbelieket részint egymás ellen, mindnyáját pedig az úgynevezett kormány ellen ingerelni, nem iszonyodott; mely vakmerő tettek, a vádlevélben felhozott törvények által, az ott kijelelt büntetés terhe alatt kárhozzatnak.

Az alperes terheltetésére szolgál az is, hogy ámbár a Pozsonyban összeállott Társalkodási Egyesületnek kárhozzatos czélját jól tudta; mégis a tapasztalatlan ifiakat nemcsak jó tanácsal vissza nem tartóztatta, hanem inkább a kitűzött veszedelmes czél felé való sietésre, a különben is heves vérű ifjúságot magasztaló dícsérettel tüzelte és buzdította, a mint az E.) F.) G.) H.) alatt a perhez mellékelte oklevelekből *) ezek kiteszenek, melyek azt is kétségen kívül teszik, hogy az alperes az említett Társalkodási Egyesülettel öszvehangzólag munkálkodott.

Az előadottakkal be levén az alperes ellen a vádlevélben kitett hűségtelenség vétke bizonyítva, a felhívott törvények szerint kér ítéletet, s óvással ítélet alá bocsátja.

*

1837. Szent Iványi terminuson.

Az alperesért: A szathmári gyűlésben az alperes által mondottak, a „kormány” nevezetnek értelme, a C.) és D.) alatti tanuvallások érdeme a pör velejére tartozván, s erántok adandó feleletét oda tartván fel az alperes: mielőtt lépcsőnkénti védelmébe tovább ereszkedne, megjegyzi, hogy a közelebbi ítéletben kijelentett elv, mintha

nota-pörökben Tiltmányzással (Prohibita) élni nem lehetne, törvényszerűnkkel nem egyez.

Kettő a tétel (suppositum), melyen az ítélet épül.

Egyik az 1790-ik eszt. 56. és Ulászló 11-ik törvénykönyvének 3-ik cikkjein alapult szakadatlan gyakorlat.

Második az, hogy a jelen büntető pör természetével ellenkezik a Tiltmányzás.

Sem egyik, sem a másik tétel törvényeinkből nem meríttethetik; nem az első, mivel —

1-ör Ulászló 11-ik t. 3-ik ágazata Prohibitát nemcsak nem zár el, sőt a mennyiben biztosító levelet s pörújítási tehetséget is csak attól tagad meg, kit az ország gyűlése marasztott notában, mutatja azt, hogy ezen törvény előtt birtokbelőli újítás is létezett, különben eránta törvényt hozni gyávaság lett volna; — bizonyítja azt, hogy specificie említvén, mik nem szabadok, a mit nem említ s el nem zár, s így Prohibitát is, mely a novumnál sokkal kevesebb, szabadosnak nyilatkozta.

2-ör. A nota-pörökben is lépcsőnkénti védelmet elzárni nem lehet. Bizonyítja ezt az 1556. 24. t. cikk is, mely szerint Bublik Ferencz és György mind a mellett, hogy országgyűlés eleibe nem jelenvén meg, makacsok valának, mégis csak „Juridico processu contra ipsos facto, servatisque de jure et Constitutionibus publicis in hujus modi servari debitis” ítéltethettek el. De pedig mi egyéb Juridico processu, servatisque etc. servari debitis? mint az, hogy minden formálítások megtartása mellett folyt le pöre.

3-ör. Ha a Hármas Könyv II-ik részének 75-ik cikkelye 4-ik s 5-ik §§-ik szerint nota-pörökben Repulsionak is van helye: kétséget nem szenvedhet, hogy Prohibitával is lehessen élni.

4-ör. Ulászló törvényétől oita (kivéven talán a 17-ik századi szomorú erőszakolt, s maiglan homály fedte történeteket) egy notaesetet sem ismer a haza, melyben az alperes a Tiltmányozástól — ha vele élni kívánt — elmozdított volna. Szakadatlan gyakorlatra tehát annál kevésbé lehet hivatkozni, mivel —

5-ör. Ha volnának is egyes esetek, ezek a törvényt el nem enyészthetik, és törvény

*) Lásd hátrább illető helyökön. Közli.

s alkotmány ellen törvényre nem alakulhatnak.

A mi pedig az ítéletnek 2-ik alapelvét — mintha a Tiltmányzás ilyen műpörök természetével ellenkeznek — illeti, nem látni, miért ellenkezhetnék azzal? hogy módot nyújt a védelemre? nem, sőt az ügy természetével ez nagyon is megegyez, mert védelem nélkül büntetni civilizált nemzeteknél nem lehet. De talán ellenkeznek a pör természetével azért, minthogy ez formalitás? Nem, mert ha a formalitás nem férne meg ilyen műpörök természetével, úgy a beidézés, a szabad védelem, a bíróságnak teljes számbani léte, a kölcsönös feleletadás, mik szinte csak formalitások; a nota-pörökben mind el lennének mellőzendők, mit pedig maga a felperes sem fogna helyeselni. A Prohibita már csak azért sem zárthatik el, mivel ez a táblai pörökre nézve, melyeknek csak egy appellatiójok vagyon, pótléka az appellata kevesebségének; s ha bármi csekély jószág iránti pörben megengedődik a Prohibita, hol a vádlottnak nemcsak minden javai, de élete is követeltetik, megtagadni az igazság szentségébe ütközne.

Kétséget nem szenvedvén tehát, hogy ilyen műpörökben is helye legyen a Prohibitának, hogy szükség esetében vele élhessen, jogát feltartja az alperes, s védelmében haladandó, a vádlelet (Actio) s az ügyeletet (Institutum) veszi kérdésbe.

Ugyanis kárhozthatni akarja a felperes korona-fiscalis az alperest azért, mivel — ugymond — 1834-ik esztendőben december 9-én Szathmár közgyűlésén ingerlő beszédet tartott.

Vádját s kérelmét Verböczy Hármas Könyve 1-ső Részének 13-ik és 14-ik; és az 1723-ik eszt. 9-ik törvénycikkekkel törekszik istápolni. De —

Bármikép facsartassanak a felhívott törvények, azokra az alperes ellen felhozott vádak alkalmazni a felperes nem képes.

Verböczy 1-ső Része 13-ik cikkje felségsértésről csak általában szólván, erre applicálni nem lehet, felelni is tehát reá szükségtelen.

A 14-ik ágazatja Verböczy 1-ső Részének pedig több pontokban azon eseteket

számlálja elő, melyek hajdan nota-bűnöknek tartattak, de későbbi legislationk bölcsen átallátván, hogy azok között vannak olyan vétségeis, melyek hűtelenséggel nem bélyegzethetnek, több §§-ba említetteteket 1723-ban a 10, 11, 12. törv. cikkek által hűtelenség eseteinek sorából kitörülván, részint fenyítő, részint hatalmaskodási, részint józan kényszerinti büntetések alá vetette.

Verböczy I-ső Része 14-ik cikkje szavai: „Siquis impias manus in personam Principis nostri injecerit, vel Capiti ejus gladio aut veneno insidiatus fuerit, sive murum, aut domum, in qua Princeps ipse exstiterit, violenter invaserit“ felségsértést (crimen laesae majestatis) tárgyalnak, a felperes fiscus pedig ily bűnnel maga sem terheli az alperest. Csak az marad tehát megfejtendő: vajjon a 2-ik §-ban említett hűtelenség (nota) valósággal létező-e jelen esetben vagy sem?

A 2-ik §. ekép szól: „Siquis evidenter se erigit et opponit contra Statum publicum Regis et Coronae. . . . Haec tamen erectis se ipsum juste defendendo, notam offerre non intelligitur.“

Verböczynek ezen szavait egész kiterjedésében ismétli az 1723. eszt. 9-ik t. cz.— Nem elhangzó pusztá szavak tehát, hanem nyilvános physicus erőnek használata fegyveres kézzel s ellenséges móddal ellenállás a király és korona jogai ellen szülhetnek csak hűtelenség bűnét.

Már pedig az alperes ily ellenszeggéllyel távolról sem vádoltatik, de nem is vádoltathatik; így tehát ellene actioja sincsen a felperes Fiscusnak, s az ügy-út is helytelenül választott.

Igazolják az alperes ezen állítását számtalan honi törvényeink is.

Zsigmond 1-ső Decretumának 20-ik cikkje: „Quicumque, quibusvis infidelibus facto aut subsidio, expensarumque largitione subvenisse probari potuerit.“

Mátyás 1-ső Decretumának 2-ik cikkje: „evidenter se erigens contra statum publicum Regis et Coronae.“

Ulászló 17-ik könyvének 2-ik cikkje: „Qui contra statuta Decretaque Regni palam et aperte egerint, decretaque hujusmodi temerario, ausu violare praesumerint (prout hactenus per plerosque potentes fieri solitum est.)“

Az 1514-ik eszt. 14. 34. 35. 36. 39. 47. s több törvényczikkelyek által a feltámadott parasztok s velök egyetértők ítéltének el.

Az 1526-ik eszt. 26-ik cikk Verbőczyt és Zobyt, mint hűtleneket proscribálja.

Az 1542-ik eszt. 43-ik cikk által Keglevich Péter némely magtalanul kiholtak várainak elfoglalásáért, s megintetése után is vissza nem adásáért, és így a sz. korona jogainak s a beszterczei országgyűlésen hozott törvények vakmerő ellenszegülte miatt, ha-hogy két hónap alatt nem józanodnék meg, hűtlennek jelentetett ki.

Az 1542. 44. cz. által Podmanin Raphael, mint zenebonás proscribáltott.

Az 1556-ik eszt. 21-ik cikk azokat, kik a haramiáskodóknak és a békés polgárok elnyomóinak segédjeik voltak, notoriusoknak nyilatkoztatta.

Az 1547-ik eszt. 32-ik cz. által szinte notoriusoknak nevezettek azok, kik az exequens bírákat megölnék.

1556. 24. cz. Bubek Ferenczet és Györgyöt, — 1687. 5. cz. pedig Tököly Imrét mint fegyveres kézzeli s tetteleges lázadókat notában marasztják.

Mindezen törvények nyilvános bizonyosságai annak, hogy hűtelenség bűnét nem szavakkal, hanem tetteleges erőszakos, hatalmas s fegyveres kézzeli ellenállással lehet csak elkövetni, a mint a bécsi békekötés 23. és 70-ik §§-ból is látható.

Hogy ezt más értelemben nem vehetni törvényeink jobbítása tárgyában országunk s tisztelve szeretett Nádora ő cs. kir. fensége elnöksége alatt nagyobbreszint a főméltóságú Curia tagjaiból állott küldöttségnek 22. sz. a. ide kapcsolt munkálatja szinte tanuja; *) ugyanis az mondatik ebben: perfecta ejus notio, et contra delinquentem

procedendi nonna poenaeque species, ex positivis legibus hausta, verbisque earum expressa sunt sat. casus erectionis sui contra statum publicum Regni et Regis per articulum 9-um 1723. inter casus notam infidelitatis inferentes recensetur quidem, cum tamen factum isthocquod nonnisi cum hostilitate et vi armata patrari potest stb. Javallván tehát ezen országos küldöttség, hogy jövendőre az erectionis eset ne nota, hanem perduellio legyen, minthogy azt csak fegyveres erővel s hatalmaskodva lehet elkövetni, kétséget nem szenved, hogy szóért notába esni nem lehet.

Maga a felperes fiscus is meggyőződve látszik a felől lenni, hogy nota actioja a kérdésben forgó beszédért alaposan nem lehet, s hogy az ügy-út is törvényeink szerint nem állhat, mert actiojában a pör költségeiben is kéri az alperest elmarasztalni, mit ha nota actioja és institutum alaposan lehetne, minden vagyon el fogván ítéltetni, nem lenne honnan és miből pótolni?

Ha tehát valóban szólott volna is a szathmári gyűlésben az alperes oly formát, a mi figyelmet érdemelhetne, azt nem ily actioval, s nem ezen ügy-úton, hanem az 1723-ik eszt. 57-ik t. cz. útasítása szerint legfeljebb azon gyűlésben nyomon kell valamegboszulni.

Azonban minthogy a gyarló emberi elme azokat, mik nem hetekkel, hónapokkal azelőtt, de csak napokkal, sőt órákkal előbb is mondattak, tökéletes biztossággal elő nem adhatja, a mennyiben a szavaknak (ha bár némelyekre emlékezhetne is) másképi szerkezete, az interpunctióknak változtatása, a szólás módja, a hang alkalmazása (mik tökéletesen nem utánozthatnak) sokkal különböző értelmet szülnének: szükséges, hogy a felperes Fiscus ne tanuk vallásain építsen, hanem a gyűlés jegyzőkönyvét, mint egyedüli hiteles próbát mutassa elő.

Minélfogva a követett állítólagi bűn a vádbeli törvényekre nem alkalmaztathatván: mind a helytelenül választott ügyeletet (Institutum), mind az alaptalan vádlevelet (actio) leszállíttatni kéri; feltartván minden esetre mind a felperesi tanuk elleni kifogásainak,

*) Lásd hátrább illető helyén. Közli.

mind az actoratus ellen levő észrevételeinek előadhatását.

Egyébiránt minthogy sem töredék irományokból, sem puszta másolatokból ítéletet hozni nem lehet, szükség, hogy az F.) G.) H.) alatti záradékokat egész kiterjedésökben ig-tassa a felperes a pörhöz.

1837-ik eszt. Sz. Mártoni Terminuson.

A felperes kir. Fiscusért. Az alperes jelen pert sz. istváni egész törvényszakasza alatt tartóztatván, csak annak múltával adta be fentebbi szövegtárával, melyben a mint mondja — a per velejére tartozóknak oda tartása mellett védelmében haladandó — az ítélettiltásról ismételt (a per 27-ik lapján már eléggé megczáfolt, de birói ítélet által is félretétetett) okoskodás után a vádlevelet s ügy-utat veszi kérdésbe, és azt igyekezik megmutatni, hogy az ellene felhozott vádak nem alkalmazhatók a vádlevélbeli törvényekre.

Újabbán figyelmeztetik az alperes Ulászló II-ik Decretuma 3-ik cikkelyére, melynek világos tartalma szerint hivatás miatt vádpoltatott és idézetett, puszta késleltető kifogásokkal elő nem állhat, hanem az ellene előadott és próbákkal támogatott vádak alól kell magát kitisztítani, különben marasztaló ítéletet veendő. Egyébiránt miket az alperes ez úttal csak késleltető, vagy halasztó kifogás formában hoz fel, azok olyanok, melyek a büntető per természeténél fogva egyenesen a per velejére tartoznak a büntetés meghatározásával együtt és egyszersmind.

A mi tehát a kérdéses vádat illeti, az alperes jelen perbe fogatott nemes Szathmár vármegye közgyűlésében a közcsend és bátorság megzavarására intézett és a fejedelmi méltóság alacsonyításával állomány (status) ellen lázító beszédért, a mi bizonyítatik a C.) D.) betűk alatt foglalt (a 7-ik 13. 23. és 25-ik rendbelieken kívül) hitelesített tanuk vallásukkal. Nevezetesen —

Az akkor országgyűlési tanácskozás alatt volt urbéri tárgyban beszélvén az alperes, beszédje folyamatjában C.) alatt 3. 9.

12. 19. 31. 32-ik tanuk vallása szerint e következőket mondotta: „a kormány család álorczát tévén ocsmány képére, kihúzta 9 millió ember zsirját, és már most csak arra várakozik, hogy ezen 9 milliót ez által felingerelvén, annak körmei közül ő szabadítson ki, és ekkor jaj nekünk, mert szabad embe-rekből rabszolgákká alacsonyodunk.“ Megemlítvén, hogy az „ocsmány“ szóra nem mindenik, de arra is csakugyan több tanu emlékezik; — a 3-ik tanu vallása szerint azt is mondotta: „bizonyos, hogy a kormány család mesterkedéseivel oda törekedik, hogy majd a midőn 9 milliónak boszuja ellenünk feltámad, kénytelenek legyünk a kormány fegyveres erejének vagyis önkényének ölébe vetni magunkat;“ — a 9-ik tanu pedig azt is hozzá adja: „az urbéri 5-ik pont bevételével leesett volna a kormány álorczája, és ekkor látszottak volna meg azon fekete erek, miként híztak meg a nemzet zsirján.“

C.) alatt 1-ső tanu, Szathmár vármegye másod alispánja vallja, hogy ha nem épen a fentebb leirt (C.) alatt 4-ik pontbeli kitétel szerint ejtette is az alperes szavait, de beszédének értelme épen az volt. Ezen tanu, mint alispán, az alperest meg is szólította sértő és a kormány ellen ingerlő kifejezéseiért, de ő azzal sem gondolván, elébbeni vakmerő mondásait ismételte, sőt hogy azokat a jelenvaló számos köznemesség előtt még érthetőbbé s ingerlőbbé tegye, az elfejt tehenet vette fel hasonlatosságul, melynek hogy teje legyen, újabb táplálásra van szüksége, és ezen példázatban a tehen alatt az adózó népet, a fejő alatt a kormányt, az újabb táplálást pedig a nemesség vagyonát értve, magyarázgatta ki magát.

C.) alatt 2-ik tanu, Szathmár vármegye első alispánja az alperesnek kérdéses mon-dásait következők értelműeknek vallja: „a kormány, mely 9 millió ember zsirját elfacsart álorczával szívja, nem akarja, hogy a nemesség és törvény által segítsen rajtok, hanem arra várakozik, hogy jelen nyomorult állapotjában ellenünk felingereltessen, és akkor azután a kormánynál kényszeríttessünk keresni oltalmat, mely saját vagyonainknak odaengedésével s nagyobb áldozatokkal, mint most segíteni lehetne, ragadjon ki bennünket

a veszedelemből, és akkor jaj nekünk, mert szabad emberekből rabszolgák lehetünk.“ Vallja továbbá: „hogy a kormány rágalmaszásaért másod alispán által megszólított alperes előbbeni mondásait ismételte, és azon hasonlítással pótolta, hogy há az ember a tehenet fejés által elsóványítja, kell neki valamit vetni, a mitől ismét tejet adjon: a tehen alatt az adózó népre, a fejés alatt a kormány tettére és a tehen táplálása alatt a kis nemesség vagyonára célzólag magyarázván ki magát.“

4-ik, 5-ik, 6-ik tanuk vallása szerint is az alperes úgy festette le a kormányt, mint a ki az adófizetők és a nemesség közt a bizodalmatlanság magvát czafolja, és kinek egyenes intézete az, hogy az adózókat magához vonja, a nemességtől pedig elidegenítse. Az 5-ik tanu azt is vallja, hogy olyan kifejezésekkel, mint a 4-ik kérdőpontban foglaltatnak, (feljebb előadottak) élt az alperes; a 6-ik tanu is világosan emlékezik a 9 millió ember, álörcza, zsirkiszívás szavakra, miképen alkalmaztatta legyen pedig azokat, a többi tanuk előadják.

A 10-ik tanu következő értelmet vett ki az alperes szavaiból: „a kormány álörcczát visel képén, s arra várakozik, hogy a 9 millió ember által veszélyben forogható oligarchákat azoknak körmei közül ő szabadítsa ki.“

A 21-ik tanu a kérdéses szavak vagy beszédrész értelmét ezekben adja elő: „a kormány 9 millió embernek elfacsart undok álörcza alatt zsirját kihuzván, arra várakozik, hogy azoknak körmei közül ő szabadítson ki, de akkor jaj nekünk, mert szabad emberekből rabszolgákká alacsonyodunk.“

22-ik tanu vallása szerint mondotta az alperes: „a kormány hogy kegyesnek látszassék, álörcczával fedezvén a maga undokságát, reánk hártja az 5-ik törv. cikkely meg nem adását, hogy így a 9 milliókat elenünk felingerelvén, azoknak körmei közül ő mentsen meg bennünket, és akkor jaj nekünk, mert szabad emberekből rabszolgákká alacsonyodunk!“

27-ik tanu vallása szerint az alperes következőzenden nyilatkozott: „a kormány teljességgel nem akarja az 5-ik cikkely lábrakaphatását, elfacsart álörcczát tevén undok

képére, kihuzta 9 millió ember zsirját, s már most csak arra várakozik, hogy ezen 9 milliók zsirja kiszívása után azokat ellenünk felingerelvén, annak körmei közül ő szabadítson ki bennünket, s ekkor a nemeseket (elfogyván már azon tehen teje, melyet oly rég óta szabadosan önkény szerint fej) ellenünk fordítván dühét, a rabszolgaságig lealacsonyítson.“

29-ik tanu vallja: „hogy az alperes a kormányt álörcczába burkolva lenni emlegette, mint a mely magát az adózó nép pártfogójának szinleli, s mindig úgy tűnik fel, mint az adózóknak a nemesi kar ellen védelmezője, a hol ellenben épen a kormány nyomorgatja a szegény adózókat, és csak arra várakozik, hogy a szorongatótt adózó nép balhiedelmében — melyből azt kivetkeztetni nem is igen lehet — a nemesség ellen kikelvén, a kormány szabadítsa azt meg, s ekkor a nemesi renddel is szabad kénye szerint bánhasson.“

30-ik tanu vallása szerint mondotta az alperes: „hogy az uralkodó álörcczát visel, és csak azt akarja, hogy annak a 9 millió embernek a zsirját tölcserén általtölthesse, hogy az adózókat annál jobban fejhesse.“

A D.) alatti tanu az alperesnek kérdéses mondásait következőkben adja elő: „a kormány a maga képét mintegy álörcza alá rejti, melyet ha onnan lerántanánk, akkor látszanék meg csak, hogy azt miért tette? — nevezetesen, hogy azon 9 millió nyomorult emberek zsirját kiszívhasná, s így hasonlóul az oligarchák stb. és ekép az 5-ik urbéri cikkely meg nem adásával a nép az elke-seredésből s kétségbeesésből ellenünk fellázadván: kész lesz ugyan a kormány minket azoknak körmei közzül kiszabadítani, de jaj lenne akkor nekünk, mert semmik sem lennénk egyebek rabszolgáknál.“

Már jöllehet nem mindnyájan a tanuk ugyanazon renddel adják elő az alperes szavait, a mi igen természetes, mert egyik közelébb, másik távolabb állott a beszélőhöz, egyik jobban, másik kevésbé figyelmezt a beszéd folyamatjára: de a fenntebb leirt meghitelesített tanuvallatásokból (melyekkel a C.) alatt 7-ik, 13-ik és 25-ik meg nemi hitelesített tanuk vallása is megegyező)

minden esetre tökéletesen bebizonyosodik, hogy az alperes beszédje folyamatjában a kormányt, mely Verbóczy II-ik Része 3-ik címje 2-ik §-sa világos tartalma szerint és alkotványunk természeténél fogva is a fejedelem személyétől el nem választathatik, álcórca alá rejtezve, kegyességét színelve, 9 millió ember zsirja kihuzójának, az adózó népet a nemesség ellen ingerlőnek, és a kormány intézeteit oda célzónak lenni mondotta, hogy a nyomás által felingerlett adózó nép a nemesség ellen feltámadván, annak körmei között a kormány által kiszabadítandó nemesség szabad emberekből rabszolgákká alacsonyodjon.

Az alperesnek vakmerő rágalmazásain a közcsend és bátorság megzavarására intézett törekedés és az állomány elleni lázítás fekete bélyege magokból a szavakból s azoknak közönséges jelentésekből egy hallásra annyira kitűnik, hogy bővebb magyarázattal világosítani épen nem szükség. Közcsend és bátorság megzavarására s állomány elleni lázításra alakultabbat nem is lehet gondolni, mint az úgynevezett kormányt, ekép rágalmazta, olyannak festette le, kinek minden célja az adózó nép s a nemzet zsirja kihuzása, és ki a nemesség törvényes szabadságait irigy szemekkel nézván, csak az alkalmat várja, hogy ezt legfélébb kincsétől, törvényes szabadságától megfoszthassa. És ezt tette az alperes.

Milyen fondorkodó indulattól vezéreltetett, és mely kárhuzatos célra dolgozott legyen pedig az alperes? még bővebben kitétszik az E.) F.) G.) H.) ad H.) már fentebbi szóváltással beperesített oklevelekből és az I.) alatt csatolt tulajdon leveléből. *) Tudniillik mult országgyűlés ideje alatt Pozsonban „Társalkodási egyesület“ nevezet alatt összcállván azon társaság, melynek minden társaságos rendet, a közcsendet és bátorságot, törvényes alkotmányunkat veszélyeztető célja ezzel összehangzó követés és terjesztés végett kitézött kárhuzatos elvei s intézetei, a főméltóságú kir. udvari főtörvényszékeknek azon társaság némely tagjai ellen folytatott felségsértés vétke büntetését követő perekben

hozott és K.) alatt olvastatható*) itéletjeikből eléggé kitetszenek, annak tagjai az akkor Erdélyországban levő alperesnek, mint olyanoknak, kit követési például választottak magoknak, levelet irtak, s ebben a H.) alatti tanuvallás szerint arról is fogadást tettek, hogy ötet mindenekben pártolni akarnák: mire az alperes 1834-iki September 18-áról adott H.) betűhöz mellékelt válasz-levelben buzdítva kérte a Társaság tagjait, hogy ki nyilatkoztatott érzéseiket tartsák meg lelkeikben. Csakhamar következett Szathmár vármegyének azon esztendei deczember 9-én tartott közgyűlése, melyben az alperes a nevezett társasággal már kezét fogva dolgozott. Milyen hatása lett legyen ennek a Társaságra? nyilván mutatja az E.) alatt leirt beszéd, melyet Lovassy László — ki már a K.) alatt megítéltetett — az alperes politicalai tetteinek s törekedéseinek magasztalására előtte több ifjak jelenlétökben 1836-ik esztendei január 29-én és így már jelen pör folyta alatt tartott, melyben a kormány többek közt törvénytelen önkényvel, nemtelen erőszakoskodással, a hiv polgár üldözésével rágalmaztatik, és a melyben következő szók is olvastatnak: „Mi hisszük, eljő az idő, el kell az időnek jönni, midőn ember törpe önségén felülemelkedve, meg fogja vetni a hitvány életet, hol milliók sorsa áldozatot kér, vért kiált.“ — Továbbá: „Mi a báró urat szent pályáján meghajthatatlan hiveséggel követni fogjuk, s engedje meg, hogy jó s bal szerencsében osztályosai legyünk, s éltünk egyik nehéz s szép feladása legyen megtanítani a népet — a 8 millió nemtelent — azon szomorú leczkére, hogy Wesselényi Miklós alkotmány, törvény és becsület útján természeti igazak mellett küzdve, 8 millió nyomtatott honosinak szerencsését eszközölni óhajtván, alacsony üldözés martalékja lón sat.“ És a már akkor jelen perben álló alperes mit tett mindezek hallására? A helyett, hogy az egyenesen hozzá, mint a Társaság által követési például választotthoz beszélőt és jelen volt több társait jó tanácsal éltette, sőt maga példájával is az örvénytől visszaretentette volna, a különben is heves vérü,

*) Látható hátrább illető helyen. Közlő.

*) Látható illető helyen. Közlő.

tapasztalatlan ifjakat feltett szándékjok melletti állhatatos megmaradásra buzdította, melynek törvényes boszuálló következhesei lettek a K.) alatti ítéletek.

Az alperesnek kormány és minden társasági rend elleni fondorkodásban megátalkodottságát bizonyítja továbbá 1836-ik esztendei deczember 1-ső napján Kossuth Lajoshoz irt I.) betű alatt olvasható levele, melyben ezen nemcsak gunyoló, de valódi káromló szavakkal: „Önnek minden lépése bors-törés volt a német orr alá, s ez helyes volt; s utoljára hasát akarja-e kenni, s örömet, dobzódó örömet okozni ön neki? Ez nem lehet, ennek nem kell lehetni; azért tehát cura ut valeas!” — Amannak tetteit helyeselte, és olyan tetteit, melyek már akkor a hivtelenség bélyegét magokon, törvényes következhését pedig magokban hordozták, s az 1715-ik eszt. 7. t. cz. boszuját is megérdemlők.

Az eddig előadottakból a kérdéses vétéség valósága és minémüsége világos lévén, a mi már az alperes által felhozottakat illeti, azon okoskodás, mintha hivtelenség büntetésének csak akkor lehetne helye, midőn a fejedelem és a korona jussai ellen tettleges erőszakos és fegyveres kézzeli megtámadás, vagy ellenszegülés követtetik el, teljességgel nem áll, és a vádlevélbeli törvények világos rendelése s azokon alapult mindenkori gyakorlat ellenére annál is inkább nem állhat, mennél bizonyosabb az, hogy alkotmányos hazánk törvényei a fejedelmi méltóságot, közönséges állományt, közcsendet és bátorságot a fondorkodók ellen minden tekintetből minden időben biztosítani kívánták; melynek világos bizonyossága Sz. István király II-ik könyve 53-ik §-a s ebben a fejedelem rágalmazóira kimondott rettentő büntetés. Az alperes által állítása támogatása végett felhívott 1514. 14. és 39-ik cikkelyekben világosan említettnek a nemtelenek lázítói s elcsábítói (concitatores et seductores rusticorum.)

Zsigmond király 1-ső Decretuma 20-ik §-a azt tartja: „quicumque quibusvis infidelibus facto aut subsidio, expensarumque largitione subvenisse, aut ipsis hospitalitatem praebuisse probari poterint, si-

militer perdant Jura ipsorum possessionaria universa,“ azaz a megelőző szakaszokban említett hivtelenség büntetésében marasztaltassanak.

Az 1556-ik 24-ik cikkelynél fogva Bubek Ferencz és György, kik magokat a fejedelem iránt engedetleneknek nyilatkoztatták, — declararunt —, az 1587-ik 48-ik cikkelyben pedig Debreczeni György, ki a fejedelem tanácsosít méltatlanságokkal illetve és rágalmazta, hivtelenség büntetésében marasztaltattak, és ezen utóbbit későbbben a királyi kegyelem mentette fel a büntetéstől. Itt azt fogja talán az alperes mondani, hogy az utóbb érintett esetben nemcsak a tanácsosok rágalmazása s becstelenítése, hanem egyszersmind a törvényes szabad oltalom megsértése is (consiliariorum sub Diaeta inique facta diffamatio, nec non salvi conductus violatio, et pacis fideique publicae turbatio) forgott fenn; ugy de a koronás fejedelem személyétől el nem választatható kormány méltósága kiváltképpen s minden időben és helyen szabad oltalom alatt a publica fides oltalma alatt van.

A bécsi békekötés 27-ik szakaszában világosan ott van, hogy a közcsend és békesség megzavarására soha semmiféle szín alatt nem törekednek (neque publicae pacis turbationem in aeternum molientur, vel quovis exquisiti colore et praetextu attentabunt) és erre következik a 30-ik §-ban, hogy a különben cselekvők hivtelenség büntetésében marasztaltassanak. Már pedig nem elég pacis fideique publicae turbatio-e a nemességet a felség ellen fellázítani, a kölcsönös bizodalom elszaggatására és az alkotmányi rendszernek felforgatására törekedni, s e végett az ország törvényhatóságait bejárni?

Az 1687-ik 5-ik cikkelynél fogva Tökölyi és követői, kik az amnestia után is hivségökre vissza nem tértek, egyenesen Perduelliseknek nyilatkoztatnak; az azokkali levelezés pedig és akármely közlekedés (mutua correspondentia aut commercium) hivtelenség büntetés terhe alatt tiltatik; sőt az 1715-ik 49-ik cikkelyben az eféle közlekedés is felségsértésnek nyilatkoztatik.

Nem áll tehát az alperesnek azon állítása, mintha hivtelenség büntetésének egyedül a fegyveres kézzeli feltámadás vagy ellenszegülés esetében volna helye, sőt inkább a fennálló törvények és azoknak értelmében követett gyakorlat szerint, melyek mellett az országos küldöttségi javallat (mely mint jövődő törvényhozásnak kelméje *) a fennálló törvényt el nem törli, a jövődőre is csak tanácskozás tárgyául szolgálhat) magyarázására kiereszkedni felesleges lenne, — fegyveres kézzeli ellenséges támadás mindenkor egyenesen mint felségsértés, felség elleni támadás (*crimen laesae Majestatis seu Perduellionis*) az állomány elleni támadásra, a társasági közcsend és bátorság megzavarására bár akármely módon intézett nyilvános törekedés és lázítás pedig mint hivtelenség vétke tekintetett és boszúztatott meg, és ez alá esik az alperes vétsége is. Ugyanis —

A mint már be van bizonyítva, ő a közcsend és bátorság megzavarására intézett s állomány elleni támadásra lázító törekedését nyilvánosította, midőn az ugynevezett kormány ellen annak rágalmozásával, törvényes méltósága lealacsonyításával (*in despectum dignitatis Regiae*, mint az I-ső Rész 13-ik címje magát kifejezi) nyilván kikelt, azt úgy festvén le, mint a ki az adófizetők zsirját kihúzta és húzza, azokat az által a nemesség ellen ingerli. A hazafiak előtt gyűlöletessé tenni, ezeket egymás ellen, mindnyáját pedig a kormány ellen ingerelni nem iszonyodott, melynek hogy további következei nem lettek, azt egyedül az isteni gondviselésnek, a közcsendre és bátorságra törvényes tisztje szerint felügyelő főhatalom gondoskodásának kell köszönni, és a hazafiak szíveikben a fejedelem és a haza iránt buzgó tartozott hívségnek lehet tulajdonítani, de ez az alperesre nézve a vétséget és annak törvényes következését el nem enyészteni, ki, a mit csak a béke és kölcsönös bizodalom zavarásában tenni tudott és tehetett, tenni el

nem mulatott. Ugyis a lázítás tette már a szóban, helyben, módban és körülményben fekszik, melyek alatt történt, így pedig az e czélban tett utazás, a helynek szentségével ellenkező béketörő czélra intézett törekedés tettekké, vádbeli bűnös tettekké vált, s ha lázító szavai az alperesnek a czélzott következtetést nem eszközlötték is, botránkozó és vétséges indulatja mégis tetté, a legvakmerőbb tetté vált; a gyikos sem ejti el mindenkor kiszemelt áldozatját, de a kezdő tette is elégséges vétségének bizonyítására.

Az alperes által elkövetett vétségnek a vádló levélben felhívott törvények sulya alá esése tehát világos lévén, helytelenül hivatkozik az 1723. 57-ik cikkelyre, mely, valamint az abban említettek is szólanak a magánosok közti becstelenítésről, és az által, midőn köztanácskozás helyén történik, egyszerűs mind a hely szentsége eránt tartozott tiszteletnek is megsértéséről, úgy az ezt hevenyében követő birságiális büntetésről; azonban akár következett a birságiális büntetés a széksértésért, akár nem, azért az illetett megsértett félnek, legyen az magános személy, vagy a tisztí főügyész, keresete fennmarad, és az a vétséget maga rendes útján is megboszulhatja; mert különben ha a vétség és annak minden törvényes következése gyűlés multával elenyészne, következne, hogy sokkal könnyebb sorsa annak, ki mást közgyűlésen becstelenít és jelesen nemtelennek is mond, avagy netalán istenkáromlást követne el, mint a ki ezeket másutt akárhol tenné. Az elsőbbnek büntetése Verböczy II-ik része 36-ik címje szerint 200 forint, az utóbbi több esztendei fogságot, sőt halált is húzhat maga után: képtelenség volna tehát, hogy midőn a köztanácskozás helyén követetik el, csak az 1723. 57. cikkelyei birságiális büntetéssel fenyíttessen, egyébiránt gyűlés multával minden további fenyíték megszűnjön. Ha tehát az eféle vétségek minéműségekhez képest a megsértett egyes tag vagy a tisztí ügyész által megboszulathatók, a mit pedig tagadni nem lehet: ugyan honnan és mi módon lehetne azt következtetni, hogy ha valaki köztanácskozás helyén olyat követ el, melynek törvényes úton eszközlendő megboszulására a királyi fuscusnak nemcsak jussa

*) Ez időszakban folyt a vita Magyarországon az irodalomban: anyag vagy kelme fogalomszóval fejeztessék-e ki a *materia*, *objectum*; a vád írója utóbbit használta, később az élet máskép döntötte el.

van, de az egyszersmind szoros törvényes kötelessége is, épen az ilyen vétség legyen ment a törvény által kiszabott büntetéstől? Ezt bizonyosan senki sem fogja megengedni.

Abból, hogy a kir. fiscus vádlevelében az okozott költségekről is említést tett, az alperes által húzott, erőltetett következtetés figyelmet sem érdemel, úgy azon kívánság is minden fundamentom nélkül való, hogy a kir. fiscus ne tanuk vallásán építsen, hanem a gyűlési jegyzőkönyvet mutassa elő: a felperesnek kötelessége a vádat s vétséget bebizonyítani, és abbéli kötelességét teljesítette is kérdést nem szenvedő törvényes próbákkal.

Az alperesnek azon kívánságára, hogy az F.) G.) H.) alatti oklevelek egész kiterjedésökben jelen perhez csatoltassanak, a felperes megjegyzi, hogy annak szüksége fenn nem forog; egyéberánt pedig az illető eredetiek közlését ajánlja.

Végtére miután az alperes utóbbi szóváltása elején a „kormány“ nevezet értelméről említést teszen, a felperes királyi fiscus fenntebbiek folytatában ezennel is megjegyzi, hogy Verbőczy II-ik része 3-ik címje 2-ik §-a világos tartalma szerint is a kormány (Imperium et Regimen) a koronás fejedelem szent személyében és személyével úgy egyestve van, hogy amannak képzete ettől elválaszthatatlan, következőkép mindaz, a mi az ugynevezett kormányról mondatik, a fejedelmet közvetlen érdekli. — Ámbár tehát némely tanuk hitelesített vallásuk szerint az alispán által megszólított alperes oda nyilatkozott legyen, hogy ő a fejedelem személyét a kormánytól megkülönbözteti; mindazáltal ezen színlett és erőltetett különböztetés, mint a felhívott törvény világos tartalmával és alkotmányos rendszerünkkel egyenesen ellenkező, az elkövetett vétség természetén semmit sem változtathat; valamint szinte a közbéke felzavarására intézett lázító cselckedete az alperesnek a status elleni vétségét már magában a törvény fenytéke alá tartozónak teszi; az erőltetett különböztetésnek, melyre hivatkozik, minden tekintete nélkül is.

Mindezeknél fogva a kérdéses vád az alperes ellen tökéletesen be levén bizonyítva, sőt az is meg levén mutatva, hogy az alperes a K.) betű alatti ítéletekkel kárhoztatott

Társalkodási Egyesülettel szoros öszveköttetésben volt, és ezzel a köz jó előmozdítása színe alatt ugyanazon veszedelmes czélra munkálkodott; — ide járulván I.) alatti tulajdon levelével bebizonyított vétsége is, a felperes kir. fiscus vádlevele következtetésében kér végső ítéletet, s e végre a pert óvással ítélet alá bocsátja. 1837. nov. 15.

Az alperesért: A közelebbi felperesi szóváltás kezdetén felhozott azon vádra, hogy az alperes e pört a Sz. István-törvénykezési időszak végéig magánál tartotta legyen: nem teheti az alperes, hogy a felperest újra is a farkasnak bárány elleni vádjára ne emlékeztesse. Emlékezzék meg arról, hogy ő e pert, melyet az alperes az akkor fennforgott kérdésben már ítélet alá bocsátott vala, szinte esztendeig az alperesnek minden módon és úton sürgetésére, s a 2-ik sz. a. törvényes intésre sem hajtva, magánál fogva tartotta. Ne erőlködjék tehát most az alperest, kinél a pör csak törvény engedte ideig volt, törvényteleniségről vádolni. Ily vád minden esetre helytelen lenne, de annak tétele akárkit inkább megilletne, mint épen a felperest, ki az alperesre akar alaptalanul oly hibát fogni, minek elkövetésében ő fuldoklásig merült. Törvényszerű s lépcsónkénti védelméhez — servatis de jure servandis — ragaszkodnia van az alperesnek joga, s hogy ettől megfosztani ne törekedjék a felperes fiscus, az eránt ünnepélyes óvást annál inkább tehet és teszen, minél bizonyosabb az, hogy eddig még minden terminuson igtatott replicát a pörbe.

Ezen óvást előre bocsátván, a mi a felperesnek közelebbi szóváltását illeti: távolról sem czáfolja meg azon állítását az alperesnek, hogy nota-pörökben Tiltmányzással élni lehet is, szabad is, — Ulászló II-ik t. k. 3-ik ágazatja, melyre a felperes hivatkozik, „Prohibitának nem használhatóságáról említést sem teszen. De miután a felperes ebben keresi e részbeni istápját, miért nem követi annak rendeletét, mely azt tartja, hogy ha valakit notában kíván elmarasztalni, szükség, hogy országgyűlést hirdettessen. Erre ugyan azt

fogja talán mondani, hogy az későbbi törvények által megváltozott, ha igen, s ha azon törvényt most már nem élőnek véli, hozzá annyira ragaszkodnia következetlenség.

Azt azonban nem fogja talán tagadni a felperes, hogy II-ik András arany bullájának 2-ik, -- Verbóczy I-ső R. 9. — Mátyás II-ik 18. Mátyás III-ik 2. és 10. Mátyás IV. 9. és 10. cikkjeik, — Ulászló diplomájának 15. §-a, Ulászló I-ső 11. és 12. — az 1613. 34. — 1618. 14. 1687. 6. cikkjei senkit akár személyében, akár vagyonában nem szokott törvényes úton kívül háborgatni nem engednek; nem fogja tagadhatni, hogy az 1655. 98. — 1681. 37. — 1741. 23. cikkeklyek a kir. fiscust kereseteire nézve a rendes és szokott törvény útjára útasítják; nem fogja tehát tagadhatni azt is, hogy a fiscus pöreiben is élni lehessen mindazon óvásokkal, melyek a törvénykezési renddel öszve vannak szöve s kötve.

Forma megtartása biztosítja a civilisált társaságokban élő polgárok bátorságát s szabadságát. Még a kevésbé alkotmányos országokban is léteznek cassatorium ítélőszékek, melyek csupán a formalitás miképi megtartását ítélvén el, ha az elmulasztott, az egész procedurát cassálják. Nálunk ez ugyanazon egy bírónak, ki a meritumban is ítélendő, körére bízott, s ugyanazért itt van annak helye, hogy a forma iránti észrevételek sorjában előterjesztődjenek s lépcsőnként elítéltesenek.

Midőn Verbóczy II-ik Rész 66. címje azt mondja: hogy a nota-pörök akép folynak, mint a capitális sententiát tárgyazók, Ulászló I-ső K. 57. és Verbóczy II-ik R. 75. cikkjei szerint pedig a capitalis sententiákban Repulsioval, sőt Novummal is lehet élni, az 1618: 65. cikk továbbá minden táblai pörökben kivétel s válogatás nélkül két prohibítávali élest nyilván megenged, a mire az 1556. 24. cz. szavai: „*Servatis de jure et Constitutionibus publicis in hujusmodi servari debitis*“ mutatnak, — nem kételkedhetik senki, hogy ettől a törvény engedte jogtól elzárnia az alperest jussa a felperesnek nincsen.

Sem nem szabad, sem nem illő a felperesnek törvényünket fonakul magyarázni.

Nem szabad, mivel ő koronás királyunk (ki csak törvényességet akarhat) szent személyében szólván, köteles törvényeinknek fő örje lenni? Nem illő, mert ötet hivatala fénye is már eléggé biztosítja, s törvény által reá ruházott beneficiumok mód felett hatalmassá tesz; pedig törvényeket nem a különben is hatalmasnak istápolása, hanem a gyengébbnek a hatalmas ellen pártolása tekintetéből és az erősbnek hatalma korlátozására kelle a szövetségben élőknek hozni.

De meg nem engedőleg feltévé, ne lennének a felhivott törvények eléggé világosak, s maradna irántok némely kétség fenn, — azt bizonyosan nem a felperes fiscusnak, ki különben is sok praerogatívákkal beneficiáltott, hanem az alperesnek kedvezve kellenék magyarázni, s ép ezen elvből indulva ki, mondá Modestinus igen bölcsen: „*Non puto delenquere eum, qui in dubiis contra fiscum facile responderit.*“

De hogy az ügyelet és vádlevél elleni kifogásra térjünk, úgy látszik, hallgatással szeretné a felperes ezeket mellőzni, s hihetőleg érezvén azoknak megczáfolására gyengességét, az alperest a pör érdemébe hívja. Engedjen meg azonban, ha az alperes lépcsőzeti törvényes védelmétől megfosztatni nem kíván.

Azokat tehát, miket a felperes a C., és D., alatti tanuk vallásaikból a szathmári gyűlésben állítólag mondottakról felhordott, feleletadását későbbre fentartván az alperes, továbbá is az ügyelet és vádlevél ellentett feljebbi kifogásaihoz annyival is inkább ragaszkodik, mivel a felperes által C., és D., alatt felhivott, és így ellene tökéletes bizonyítványt tévő tanuknak (kiknek hitelességek iránti észrevételeit előadhatni; jogát fentartja) s jelesen az 1. 2. 11. 12 és 29. úgy a D. alatti is azon állítólagi beszédet a kormány emberei vagyis tanácsosai ellen intézve lenni vallván, ha ezek azon beszéd által meg lettek volna is sértetve, az sem ezen ügyúton, sem az A., alatti vádlevél mellett, sem a kir. fiscus actoratusa alatt, hanem egyenesen az 2723. 7-ik cikk 9-ik pontja szerint legfeljebb azoknak privát actoratusok alatt 200 frtnak megvétélére intézendő pörrel boszultathatnék meg.

Mit jelentsen alkotmányunk szerint a „kormány“ nevezet vagy kit kelljen alatta érteni? valamint a felperes által közelebbi szóváltásban felhordott törvények értelme, s hogy azok minő körülmények között s mily értelemben hozattak? majd midőn a meritumra kerül a sor, fel fog világosíttatni.

Az alperesnek azon állítására, hogy az országos küldöttség munkájának 22-ik sz. a. előmutatott kivonatja szerint notát csak fegyveres kézzeli hatalmas ellentállás által lehet elkövetni, azt feleli a felperes kir. fiscus, hogy ez csak javaslat, (mely mint jövőendő törvényhozásnak kelméje a fennálló törvényt el nem törli, s jövőendőre is csak tanácskozás tárgyául szolgálhat) ezért tehát annak magyarázására kiereszkednie felesleges lenne, minhog — úgymond — a fennálló törvények és azoknak értelmében követt gyakorlat szerint a fegyveres kézzeli ellenséges támadás mindenkor egyenesen mint felségsértés, felség elleni támadás lenne.

Igaz az, hogy a 22-ik sz. a. kivonat csak javallat, de igaz az is, hogy javallata a legfényesebb országos küldöttségnek, javallata a bíraskodó fő ítélőszék legszámosabb tagjainak; — javallat, nem új törvény, hanem fennálló törvényeink tökéletesebb kifejezése s rendbe szedése iránt. Ezen javallat az erectioból eredhető nota esetéről egy cseppet sem mond többet s mást, mint Verbőczy I. 14. vagy az 1723: 9. cikk; meghagyta azon javallat ezeknek kifejezését, s azokból merítvén a szavakat és világos értelmet, csak a fiscus favorára súlyosíttatni kívánja azt annyiban, hogy ez után ne notának, hanem perduellionak neveztessek. Nincsen itten semmi bővebb magyarázatra szükség; de a világos törvények elmagyarázása s félrecsavarása is szükségtelen, s minden esetre a felperesnek azon állítása, hogy fegyveres kézzeli ellentállás eddig is felségsértés volt légyen, új theoriája eddigi törvényeinknek, melyet kereken tagadni elég.

Nemcsak nem említi a felperes törvényt, de nem is létezik egész törvénykönyvünkben, melylyel azon állítását is táplálhatná, mintha a notához nem fegyveres kézzeli ellenszegülés kívántatnék, mert legyen csak a felperes fiscus figyelemmel arra, hogy 2-ik

András arany bullája 31-ik cikkjének a resistentiáról szóló záradékát mégcsak az 1687: 4. t. cz. szüntette meg, — következőleg hogy csak azolta nem szabad hatalmasul ellentállani; azolta mikor hozódott törvény, hogy ellentállás nélkül is notában lehesen esni?

Mi legyen az a gyakorlat, melyre hasonlókép hivatkozik a felperes? tudva nincsen; ha ezeknek egyes eseteit előadandja, akkor azokra is megteszi az alperes feleletét.

Ezuttal tehát csak a törvényszerű törvénykezés ösvényén maradván, az ügyelet és vádlevél elleni kifogásaihoz továbbá is ragaszkodik, feltartván az actoratus ellen is levő nyomós észrevételeinek a maga során leendő előadhatásának törvényes jogát.

Egyébiránt a felperesnek azon ajánlatát, hogy a beperesített okirásoknak eredetijét közölni fogja, elvárja, de továbbá is kéri a felperest, hogy provocatumait egész kiterjedésekben csatolja a perhez. Egyuttal bejelenti az alperes azt is, hogy ő is tanuk vállalatát szedetni kíván; s ezek mellett ha a kir. fiscus semmit sem felelend, az ügyelet és vádlevél kérdésében — de csupán csak ebben, ítélet alá bocsátja.

A felperes kir. fiscusért: Azon megjegyzéssel, hogy az alperes jelen pert december hónap 20-ik és így ezen terminusnak épen legutolsó napján adta be a Nagyságos előadó ítélőmester urhoz; a kívánt eredetieknek az előadó ítélőmester úr előtti közlését is újabban is ajánlja, egyébiránt pedig az alperes által felhozottaknak a fenntebbieket tévén ellenében, a pert végső ítélet alá bocsátja.

Az alperesért: Közöltettek ugyan ezen féllal a C.) és D.) alatti tanuszedések és az I.) alatti levél eredetileg egész terjedelmökben, de az F.) G.) H.) alatti önkényes vállalatásokat nem töredékben, hanem egész kiterjedésekben kívánta az alperes a perhez csatoltatni azért, mivel gyaníthatólag lesz

azokban olyan, a mi a felperes kir. fiscus keresetét megczáfolja. A kir. fiscus tehát mint fényes hivatalbeli kötelessége szerint közigazság eszközlője, mint a törvények teljesülésére felügyelő, s mint korona fiscalisa a korona egyes tagjainak, és így az alperesnek is tartozott pártolója, de különben is az 1805. 5-ik cikk szerint „ne cum incusatis truncata acta communcentur” erre kötelezett tisztviselő tartozik azokat egész terjedelmökben beadni, ötöt tehát erre bíróilag szoríttatni kéri.

Az E.) alatti iromány minden aláírás és így authentia nélkül közöltetett; — a H.) melletti provocatum szinte nem eredeti voltában közöltetvén, ezek bírói figyelemre nem méltók.

Egyébiránt minthogy az 1723. 26. cikk szerint (akár articularisnak, akár extraordinariusnak tekintessék ezen pör) a 4-ik §. rendeletéhez képest minden táblai pörökre nézve a törvényes orvoslásokkal élehet

(Folytatása következik.)

(remedia Juris) [mindaddig, valamig azok iránt a törvényhöz hatalom másképp nem rendelkezend, megengedtetik; a felperes nem lévén képes későbbi törvényt felhozni, mely amant megvál. oztatta volna, miután az 1792. 16. cikk engedelmével három kifogást tenni tökéletes joga lenne az alperesnek; illetén jogához szoroson ragaszkodva, egyedül az ügyelet és keresetlevél iránt tett kifogásra nézve, és csupán ebben, nem ellenzi az ítélet alá terjesztést, s további védelmének beigtathatóságát feltartván, ünnepélyesen ellene mond a felperes részéről szándékolt praecipitationak; mely Verbóczy Prologialis 14-ik cikkje szerint is mostohája az igazságnak.

A felperes kir. fiscusért: A perben már eddig mondottakra hivatkozva, végső ítélet alá bocsátja 9-ik január 1838.

*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

I. RÁKÓCZY GYÖRGY

fejedelem levelezése

KASSAY ISTVÁNNAL

(1634—1639.)

Az eredeti levelekből.

Közli: Szilágyi Sándor.

XV.

1636. Január 17.

Az úristen ő felsége minden idvösséges jókkal áldja meg kegyelmedet.

Az ecsedi dolog miben forgott s maradt, im autentice megküldtük kegyelmednek az cancellarius testimonialisával együtt, melyeket kegyelmed megolvastván, ismég küldjön vissza, mivel, mint kegyelmed az Chernel uram leveléből, s mind az Bogádi András uraméből, kiket in specie oda küldtünk kegyelmednek, megértheti kegyelmed, hogy palatinus uram ismég brevest akar promulganí s ki kelleitük küldnünk ezeket. Utoljára az micsoda hir felől ir Bogádi uram Klobucsucsinak irt levelében, im azt is magyarra for-

dittatván németből, kegyelmednek megküldtük. Chernel uramnak irt palatinus uram levelét is oda küldtük kegyelmednek in specie; nekünk is ir palatinus, azt is oda küldtük. Az mely levelet Ibrányi uramnak Szovátról kegyelmednek küldtük volt, ezekkel együtt küldje meg s császár ő felségének is kegyelmed minutáljon egy levelet bár 1. Feb. kel(j)en Szamosújvárat, ugyan most kiküldenénk. Palatinusnak, cardínálnak, cancellariusnak is kell írni; német uraknak is könnyü ott fenn titulusát Chernel urammal megíratni. Az postánkat kegyelmed addig (talán kimaradt: ne küldje vissza) hanem készétesse el az leveleket s küldje meg tőle. Adja isten stb. Datum Mészö-Szentpéter 17. die Januarii 1636.

G. Rákócy m.p.

Alább szintén I. R. Gy. kezével: Klubucsucski be fog jünni rövid nap; ő tőle is érthetünk az oda fel való állapotról.

Kivül más irással: 18 Januarii in Szent Pál reddita. Hora 1 Pomeridiana.

Külczim: Generoso Magistro Stephano Cassai de Colosvár Consiliario intimo stb. nostro etc. fideli syncere nobis dilecto.

(Az egész levél I. Rákóczy György írása.)

(Eredetije a m. k. kam. levéltárban.)

XVI.

1636. Jan. 22.

Az úr isten ő felsége stb.

Horvát Istvánnak Budára való járása im ki fog uram nyilatkozni. Mit irjon ónodi udvarbiránk praefectusunknak, in specie oda küldtük kegyelmednek; megértheti kegyelmed az dolgot belőle. Az bezzeg igazán az diploma ellen leszen s mi soha el sem hihetjük, császár ő felsége palatinus és cardinál uramék hírek nélkül is legyen. Okot semmi törvéntelen uton nem adtunk; bizonynyal hisszük, az úr isten megbünteti őket érte. Mi innét jó reggel megindulunk s Ujvárbán megyünk; kegyelmed minden dolga-it-hagyja hátra s siessen hozzánk jönni; az tanácsurakat is mind convocáltattuk

. elküldtünk Kornis uramért is. Ha ez így leszen, -igy is kell lenni, mert az circumstantiák is azt mutatják, -minél hamarabb császár ő felségét meg kell tanáltatnunk és magunkra kegyelmekekkel együtt gondot viselnünk. Szalánczi uramnak is irjunk az portára és megirtuk az kapikihának, itt benn is tisztviselőnk által szorgalmatos vigyázatban leszünk; még isten kegyelmekek hozzánk hozza is, talám kegyelmednek sem árt Szalánczi uramnak irni s instruálni. Kegyelmed ne késsék, siessen hozzánk. Datum Szent-Demeter 22. die Januarii reggel 10 órakor Anno 1636.

G. Rákóczy m.p.

Alább szintén a fejedelem kezével: Az ónodi katonák ha vesztek, az csak propter forma lehetett, tudjuk csak holnap is újabb levelünk érkezik.

Kivül más kézzel: 23. Januarii in Colosvar. Hora 4. matutina antelucana in Colosvar . . . duo gentes, quae bella volunt.

Külczim: Generoso Magistro Stephano Kassai de Colosvár Consiliario intimo stb. nostro etc. Fideli nobis syncere dilecto.

(Az egész levél I. Rákóczy Gy. írása.)

(Eredetije a m. k. kam. levéltárban.)

XVII.

1636. April 4.

Az úr isten ő felsége stb.

Gidáni ezelőtt fél órával adá meg az kegyelmed levelét, értjük, hogy kegyelmed kezében levelünket felszakasztva vitték, melyet mi kegyelmednek Hatvani nevű udvarbirónktól küldtünk; de mivel neki siető utja volt, azt adtuk volt instructiójában, oly ember kezében adja, az ki kegyelmednek hiven meg fogja adni; 8 avagy 9 nap alatt meg fog jönni s meg tudja mondani ki kezében adta. Ha kegyelmednek tetszenék, jó volna mindjárt nyomozni Nagy Péternek ki adta, azt könnyen nem is kell hagyni, hanem ki kell keresni. Kegyelmed hivassa mindjárt Nagy Pétert s értse meg, ki adta kezében, előbb előbb lássa kegyelmed kin fog megakadni. Csernel uram itt áll előttünk, kegyelmed ott ne késsék, jöjjön Fejérvárra. Az portai hirnek igaznak kell lenni. Datum Enyed 4 April Anno 1636

G. Rákóczy m. p.

Kivül más irással: In Thura die 5 Aprilis redditi.

Külczim: Generoso Magistro Stephano Kassai de Colosvár stb.

(Az egész levél I. Rákóczy Gy. írása.)

(Eredetije a m. k. kamarai levéltárban.)

XVIII.

1637. Jan. 8.

Az úr isten ő felsége minden idvösséges jókkal áldja meg kegyelmedet.

Itt Monorán az elmúlt estve kegyelmednek két rendbeli levelét vöttük, egyiket Enyedről írta kegyelmed, melyből értjük, hogy a k in minutis is kicsodás 'quientantiát vegyen Betlen István uramtól az 7000 forint contentálásáról; másik levelét kegyelmed Fejérvárról írta, kiből értjük, hogy Ali csavuznak oda érkezését, ki hogy elérhessünk? s az szászág között se tanáljon, csak azért is Csanádon holnap megvárjuk és vissza is bocsátjuk ugyan onnét. Az mi az vezér csavuzza jövetelét illeti, annak im eleiben Transert küldtük az instructióval, hogy egyenesen

csak Fogaras felé vigye, mi is nem mulatunk, hanem besietünk, kegyelmed is instruálja miképen viselje magát, mi okvetetlen bemegyünk Fogarasban 16 avagy 18 die, kegyelmed is akkorra jöjjön oda, az több tanácsurakat is akkorra behivatjuk, ha az budai vezér embere még mához 6. napra érkezik Szászsebesben „ott is egy nap megnyugodhatni, onnét 5 nap Fogarasban hozhatják; Ugron Tamás is tegnapelőtt hajnalban juta Toldalagi uramtól, 26 decembris indult onnét el, Markót előtanálta, hétfőn bement ő is, isten kegyelmedet Fogarasban hozván, leveleket megláthatja. Egyáltalában az képtelenség vitte Betlen István uramat az békességre, adja isten, lássuk egészségben kegyelmedet. Datum Monora 8 die januarii, Anno 1637.

G. Rákóci m.p.

Az monorai tisztartó nyavalyás vasárnap ment volt egy ide iratott Presaka nevű faluban az fohnagy fiával (kinek szegénynyel több sem volt) hogy az ott való asztagban való buzánkat szemmé tétesse s ökört is rendeljen innét s onnat is holmink Fejérvárra való szállítására, az oláhok neki támadtanak, magát annyira verték, még az mai nappal szavát nem vehették, jóllehet talán meggyógyul, de az fohnagy fia szegény ma holt meg, mi őket mind megfogattuk s Fejérvárra küldtük, kegyelmed instruálja az praefectust, mi módon láttasson törvényt reájok, az Toldalagi uramnak leveleket im most includálva küldtük, kegyelmed megolvassván, küldje vissza, jó lőtt volna irnunk s küldenünk, de foglyós volt akkor az ut szolgálainknak.

Kivül: Ha penig kegyelmednek ugy fogna tetszeni, hogy másutt várjuk meg az vezér emberét, elvárjuk tetszését, de nekünk inkább tetszik Fogarasban.

Külczim a fejedelmi titkár kezével: Generoso magistro Stephano Kaszai de Colosvar, consiliario et prothonotario nostro etc. fideli nobis sincere dilecto.

(Az egész levél I. Rákóczi Gy. írása.)

(Eredetije a m. k. kamarai levéltárban.)

GR. KORNIS ISTVÁNHOZ INTÉZETT LEVELEK.

XVI.

Méltóságos gróf,
kegyes atyám uram!

Istennek hála Nagyságod szolgálatajára az Mikes sógorommal együtt, ki is Nagyságodot alázatosan köszönteti, friss jó egészségben vagyunk. Holnap innet az egész tábor kiindul az Bánátusban, onnat mely felé, még nem tudódik, ha Havaselföldibe-é vagy Lándorfejevárra segítségire? mivel az pogánság derekasint és erősen kezdette vivni már egy héttől fogva. Továbbra is Nagyságod kegyes atyai gratiáiban mindenkoron magamot ajánlván maradok holtig

Nagyságodnak

Ex castris ad Portam Ferream 1739. 5 Augusti.

igaz, engedelmes, alázatos szolgálója, fia
Gr. KORNIS ANTAL m.p.

P. S. Négyszáz ember marad itten egy vice colonellussal együtt az bagasiával, mivel csak könnyű szerrel mennek.

(Eredetije a gr. Kornis levéltárban.)

XVII.

Méltóságos gróf,
kegyes atyám uram!

Tegnap délre én is Istennek hála szerencsésen ide visszaérkeztem és Nagyságod parancsolatját is az bemenetelről alázatosan értettem, s ha Nagyságod még parancsolni fog, obligatióink szerint el nem mulatjuk. Istennek hála mindenfelől jó híreink vadnak ahhoz képest; az Vaskapu felől nem tarthatunk semmit, mivel az erdéli militia Erdélt messze nem hagyá, az mint maga is ő herczegsége beszéllette; küjebb pediglen az mi armadánk is az ellenségnek megfelelhet, s reménlem, hogy Isten ő szent felsége el nem hágy bennünket. Besztercze felől pediglen ilyen hírek vadnak, melyeket üdösb Orbán Uram communicált velünk az beszterczei bíró leveliből, kinek is generalis Csernin Uram maga spionjai levelit communicálta, ugy mint: az muszka ge-

neralis Felt-Mareschal Minich az armadájával négy órányi földre volt Hutinhoz és bizonyos számú hadat küldött előre Hutinnak obsideálására. Az szaráczkir basa pediglen nyolcz órányi földre volt Hutinhoz az Neszter vize mellett; az alatt negyvenezer tatár Lengyelországban becsapott, de azokat is az muszka visszaverte, az kozákok is tul felől az Neszter partján vadnak. Az moldovai vajda Gyászvásárról tizenkétezered magával Hutinhoz indult. Az föld népe Moldovából Erdély felöl való hovasokra takarodtak volt az tatárok előtt, mely miatt is esett az Mezőségen az lárma. Az törökök az magok marhájokot kiosztották az moldovai föld népinek tartásnak okáért oly conditíóval, hogyha ők szerencsétlenül járnának, az marhák nékiek maradjanak. Media, Karánsebes és Orsova tájékán feles törökököt mondottak ugyan, az minthogy az saxok közül az futraserozásban megnyakaztak, mindazonáltal még eddig semmi ütközetjek, az még ottan voltam, nem volt, külömben minden órán tudósítást várok, az minthogy meghagytam, hogy minden héten kétszer tudósítsanak, ugy Besztercze felöl is Orbán Elek Uram oda való bíró Uramtól minden héten kétszer vészen tudósítást; mindenekről pediglen Nagyságod tudósítani el nem mulatjuk, az bemenetelről pediglen Nagyságod kegyes atyai parancsolatját fiui köteleességgel alázatosan elvárom. Ó herczegségit az Vaskapun tul Bukováig kisírtem és ottan bucsuztam el, ki is Nagyságodot nagy szeretettel köszönteti, az mint az szovaiból érttem, nem sokáig mulat oda ki, hanem visszatér. Az agarak velem vadnak, azon kívül még kettőt hoztam az táborról, hozzánk adták magokot, ifiak és jó formák. Az nagy asszony az feleséggemmel együtt, az urfival és kisasszonynyal Nagyságodot alázatosan köszöntetik. Én is magamot továbbra is kegyes atyai gratiáiban ajánlván holtig maradok

Nagyságodnak

Magyar-Csesztve, 1739. 15. Augusti.

igaz, engedelmes szolgája, fia

Gr. KORNIS ANTAL m.p.

(Eredetije a gr. Kornis levéltárban.)

XVIII.

Méltóságos gróf,
kegyes atyám uram!

Az mint Magyar-Csesztvéről irtam volt Nagyságodnak, én felmentem volt, hogy már Hunyad vármegyében dolgom nem léssen, az bagasiámot is mind leköltöztettem volt, de 15 hujus estve 6 órakor stapheta jött utánom, hogy visszajűjkek postán, az minthogy 16 hujus estvére ide Hátszegre visszaérkeztem, de mi okra hivatott légyen ő herczegsége, nem tudom, mert szemben nem voltam, hanem most megyek. Az tábor 14 hujus az Marga vizitől az Vaskapun visszajűttaz herczeggel együtt Zajkányhoz, semmi actusok künn volt, itt is semmi bizonyost az ember nem tudhat, még magok sem tudják mi tévők legyenek, sem jó, sem rosz hireket nem hallhatni, de külömben, az mint az conjuncturákat látom és beszédeket hallom, az jó szerencsékhez nem sokat bizhatunk. Az aszszonyoknak meghagytam, hogy egészen elkészüljenek és Szebenben menjenek be; magam is meddig mulatok itten, nem tudom, hanem bizonyos dolgot ez után értvén, Nagyságodot tudósítani fiui köteleességem szerint el nem mulatom. Recommendálván továbbra is kegyes atyai gratiáiban magamot, maradván holtig

Nagyságodnak

Hátszeg, 1739. 17. Augusti

igaz, engedelmes, alázatos szolgája, fia

Gr. KORNIS ANTAL m.p.

(Eredetije a gr. Kornis levéltárban.)